

ଚିଲିକାରେ ସାୟନ୍ତନ

● ରାଧାନାଥ ରାୟ
(୧୮୪୮-୧୯୦୮)

କବି ପରିଚୟ :

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟଧାରାର ଭିତ୍ତି ସଂସ୍ଥାପକ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ସୋର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କେଦାରପୁର ଗାଆଁରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଶିକ୍ଷକରୁ ସେ ବଙ୍ଗ-ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାର ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମୂହର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଜନିତ୍‌ସଂପାଦକ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ନୂଆରାତିରେ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ରଚନାକରି ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇଥିବା ରାଧାନାଥଙ୍କ କବିକାର୍ତ୍ତର ଗୌରବାବହ କୃତି ମଧ୍ୟରେ କେଦାରଗୌରୀ, ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା, ଉଷା, ପାର୍ବତୀ, ଚିଲିକା, ମହାଯାତ୍ରା, ଉର୍ବଶୀ ଆଦି କାବ୍ୟ ଓ “ସର୍ବେଷାଂ ନୋ ଜନନୀ ଭାରତ ଧରଣୀ କଞ୍ଚଳତେୟଂ” (ଭାରତ ସ୍ମରଣୀୟା ଗୀତିକା) ରଚନା ରାଧାନାଥଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ ଗୀତି-ପ୍ରତିଭାର ଅପୂର୍ବ ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନକରେ । ଅନୁଦିତ କୃତିର ସ୍ୱାକ୍ଷର ‘ମେଘଦୂତ’ ଓ ‘ତୁଳସୀ ସ୍ତବକ’ ରାଧାନାଥଙ୍କ ବହୁପାଠିତା, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ କବିତ୍ୱର ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ନିଦର୍ଶନ ।

ପ୍ରକୃତିକୁ ନାୟିକା କରି ଚିଲିକା ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ରଚନା କରିବାରେ ତାଙ୍କ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସ୍ୱାକୃତ । ‘ଚିଲିକାରେ ସାୟନ୍ତନ’ ଅଂଶଟି ଚିଲିକା ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟରୁ ଆନୀତ । ଏଥିରେ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ ଚିଲିକାର ମନୋରମ ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗୀତାମୃତ ସ୍ମରଣ, ଜାତୀୟ ଭାବନାର ଉଦ୍‌ବେଳନ ଜୀବନପ୍ରତି ଶାଶ୍ୱତ ବାଉଁଶ ଓ କବିଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଚିତ୍ରବୃତ୍ତି ଆଦି ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶିତ ।

ପ୍ରାଚୀ-ମୂଳ ଏବେ ମୀନଜୀବୀ ନାବେ
ଛାୟାକାରେ ଚିତ୍ର ଦିଶେ ଠାବେ ଠାବେ,
ମହ୍ୟ ଧରି ସେହୁ ସମୁଦ୍ର ମୁହାଣେ
ନିଜ ଗୃହ କଥା ଭାବି ଏକଧାମେ,
ଭାଲେରି ଶିଖରେ ସନ୍ଧ୍ୟା-ତାରା ଦେଖି
ଆସନ୍ତି ପଟିକା ମହୋଲ୍ଲାସେ ଟେକି,

ତାଙ୍କ କଷ୍ଟ-କବିସୂର୍ଯ୍ୟ-ଗୀତାମୃତ
 ଦୂରୁଁ ବହି ଆଶେ ଚିଲିକା-ମାରୁତ,
 ଉଲ୍ଲାସର ଆତ୍ମା ପ୍ରାୟେ ଗୀତ-ତାନ
 ହୃଦ-ନୀଳ-ବକ୍ଷେ କରେ ଅଧିଷ୍ଠାନ,
 ହସନ୍ତି ଚୌଦିଗେ ମଧୁର-ହାସିନୀ,
 ଦିଗଙ୍ଗନା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା-ଦୁକୁଳ-ବାସିନୀ,
 ଭାବାନ୍ତର ପୁଣି କ୍ଷଣେ କରେ ଜାତ
 “ଗଲାଣି ତ ଗଲା କଥାରେ ସଙ୍ଗାତ”,
 ସଙ୍ଗୀତ ଆବେଶେ ନାନାରୂପେ ମନ
 ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟଦେଶେ କରେ ବିଚରଣ,
 ଚାଲିଯାଏ ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ କେଉଁ ସ୍ଥାନେ
 କି ଲୋଡ଼ିବା ଆଶେ ସେହି ତା ନ ଜାଣେ ।
 ଧନ୍ୟ ସେହି ଯାର ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଧରି
 ଏ ଲୀଳା-ରଚନ୍ତି ଦେବୀ ବାଗୀଶ୍ଵରୀ;
 ଧନ୍ୟ ରଥେ ! ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ଶୁଭକ୍ଷଣେ
 ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ତୁମ୍ଭେ ଉତ୍କଳଭୁବନେ,
 ତୁମ୍ଭ ମାଟି - ଦେହ ଗ୍ରାସିଛି ଶ୍ମଶାନ,
 ମାତ୍ର ଯଶୋଦେହେ ତୁମ୍ଭେ ଆୟୁଷ୍ମାନ ।
 ମୀନ-ଆକର୍ଷଣ-ଆଶେ ପୋତପାଳ
 ତରଣୀରେ ଜାଳି ଦେଲାଣି ମଶାଳ ।
 ଭବେ ପାପମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଅଟଇ ସେ,
 ସ୍ଵର୍ଗେ ମାରାତ୍ମକ, ରୂପେ ରମ୍ୟ ଦିଶେ;
 ପାପ-ଗର୍ଭେ ଯେହ୍ନେ ପଡ଼ଇ ଅଜ୍ଞାନ,
 ତରୀ-ଗର୍ଭେ ମୀନେ ଡେଇଁ ଦେବେ ପ୍ରାଣ,

ଡରଙ୍ଗେ ଦୋହଲି ଦୋହଲି ବୋଇତ
 ଥରେ ଦିଶେ, ଥରେ ହୁଏ ଅନ୍ଧର୍ଦ୍ଧିତ,
 ଦୁଃଖିମନେ ଆଶା ଉତ୍ଥାନ ପତନ-
 ପ୍ରାୟେ ଶିଖା ଉଠେ ପଡ଼େ ଘନ ଘନ,
 ନିଶାଗମେ କ୍ରମେ ଲୋକ-କୋଳାହଳ
 ନିବର୍ତ୍ତେ ଅବନୀ ହେଉଛି ନିଷ୍ଠଳ,
 ଜଳ-ସ୍ଥଳ-ନଭଃ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପରିପ୍ଳୁତ
 ସୃଷ୍ଟି ଦିଶେ ଯେହ୍ନେ ପାରଦ-ଧଉତ,
 ପ୍ରତିବିମ୍ବରାଜି ଦ୍ଵୀପ-ଶୈଳ-ତଳେ
 ସ୍ଵଷ୍ଟାକାରେ ଶୋଭେ ହ୍ରଦ-ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳେ;
 କ୍ଷୀରୋଦ-ସୋଦର-ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର୍ତ୍ତବେ ଭାସି
 ଦିଶନ୍ତି ବିଶଦ ଗିରି, ବନ, ନାସି,
 ସ୍ନିଗ୍ଧ ତରୁପତ୍ରେ, ମୟୂଷ ଉପଳେ
 ଜକଜକ ହୋଇ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପ୍ରତିଫଳେ,
 ସର୍ପେ ଚିତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼-ତନ୍ମୁ ଭଳି
 ଛାୟା-ମିଶ୍ର-କରେ ଶୋଭେ ବନସ୍ଥଳୀ,
 ପ୍ରଶାନ୍ତ, ନୀରବେ ଗିରି ବନଦେଶ,
 ନାହିଁ ଏଥୁ ନର ଚହଳର ଲେଖି,
 ଦୂର ଝରନାଦ, ଝିଙ୍କାରି -ଝଙ୍କାର
 କରେ ନିଶୀଥ୍ଵୀ ପ୍ରଭାବ-ପ୍ରଚାର,
 କଳି ଉପହସେ ତ୍ୟଜି ଲୋକାଳୟ
 ଶାନ୍ତି କି ଏ ସ୍ଥଳେ ଭଜିଲେ ଆଶ୍ରୟ ?
 ଚିଲିକା ! ତୋହର ଏହି ଶୋଭାବନ
 ବର୍ଣ୍ଣୋତ୍ସବମୟ ଦୃଶ୍ୟ ସାୟନ୍ତନ ।

ସୂଚନା :

ପ୍ରାଚୀ	- ପୂର୍ବଦିଗ	ଯଶୋଦେହେ	- ଯଶସ୍ବୀ ଶରୀର
ଛାୟାକାରେ	- ଛାଇ ଆକାରରେ ବା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ଦେଖାଯିବା	ଆୟୁଷ୍ମାନ	- ଦୀର୍ଘଜୀବୀ
ଭାଲେରି	- ପର୍ବତର ନାମ	ଆବେଶ	- ବିହ୍ବଳ
ସମୁଦ୍ର ମୁହାଣ	- ନଈ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଥିବା ସ୍ଥଳ ।	ପୋତପାଳ	- ନୌକାବାହକ ବା ଚାଳକ
ପଟିକା	- ପାଲ	ତରଣୀ	- ନୌକା
ମହୋଲ୍ଲାସେ	- ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦରେ	ବିଚରଣ	- ବୁଲିବା
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଗୀତାମୃତ-	କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥଙ୍କ ରଚିତ ଅମୃତଭଳି ମଧୁର ଗୀତ । ବଳଦେବ ରଥଙ୍କ ‘କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦଚମ୍ପୂ’ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ କାଳଜୟୀ ସୃଷ୍ଟି ।	ମଶାଲ	- ନିଆଁଛୁଳା
ମାରୁତ	- ବାୟୁ, ପବନ	ପାପଗର୍ଭେ	- ପାପରୂପକ ଖାଲରେ
ଦିଗଙ୍ଗନା	- ଦିଗପାଳିକାଦେବୀ	ନିବର୍ତ୍ତ	- ବନ୍ଧୁ ନ ପାରିବା
ଗୀତ-ତାନ	- ଗୀତର ଧ୍ବନି	ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପରିପ୍ଳୁତ	- ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣରେ ଜୁଡୁବୁଡୁ
ଅଧିଷ୍ଠାନ	- ଅବସ୍ଥିତି	କ୍ଷୀରୋଦ	- କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ର
ଦୁକୂଳ	- ପାଟଲୁଗା	ମସୃଣ	- ଚିକ୍କଣ
ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ	- ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କରି	ଉପଳ	- ବାଲିଗରଡ଼ା, ପଥର ଖଣ୍ଡ
ଗଲାଣି ତ ଗଲା କଥାରେ ସଙ୍ଗାତ -	କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥଙ୍କ କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦଚମ୍ପୂର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଆଦ୍ୟ ‘ଗ’ ବର୍ଣ୍ଣ ନିୟମରେ ରଚିତ ଚଉପଦୀ ।	ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼	- ମହାଦେବ
ବାଗୀଶ୍ବରୀ	- ସରସ୍ବତୀ	ନିଶୀଥନୀ	- ରାତି
ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ	- ମୃତ୍ୟୁକୁ ଯେ ଜୟ କରିଛି ।	ଲୋକାଳୟ	- ଗ୍ରାମ
		ଅର୍ଣ୍ଣବ	- ସମୁଦ୍ର
		ନାସି	- ପର୍ବତ ବା ସ୍ଥଳଭାଗ ଯାହା ନଦୀ ବା ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ପଶିଥାଏ ।
		ସ୍ନିଗ୍ଧ	- କୋମଳ
		ଶୋଭାବନ	- ସୁନ୍ଦର
		ସାୟନ୍ତନ	- ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୧. ଭାଲେରି ଶିଖରେ ସନ୍ଧ୍ୟାତାରା ଦେଖି
ଆସନ୍ତି ପଟିକା ମହୋଲ୍ଲାସେ ଟେକି ।
ଏହି ପଦଟିରେ କବି କେଉଁମାନଙ୍କୁ ଉଲ୍ଲେଖିତ ହେବାର ଦେଖିଛନ୍ତି ?
(କ) ପ୍ରକୃତି ପ୍ରେମୀ (ଖ) ନୌକାଚାଳକ
(ଗ) ମାନଜୀବୀ (ଘ) ପର୍ଯ୍ୟଟକ
୨. ନିଶା ଆଗମନରେ ଅବନୀ କେଉଁ ରୂପ ଧାରଣ କରିଛି ?
(କ) ଗନ୍ଧାରୀ (ଖ) ନିଶ୍ଚଳ
(ଗ) କୋଳାହଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଘ) ନିଷ୍ପ୍ରସ୍ତ
୩. ଅର୍ଥଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦର୍ଶାଅ ।
ଆସେ - ଆଶେ, ଦୁକୁଳ-ଦିକୁଳ, ତରଣୀ - ତରଣି, ଦ୍ଵିପ-ଦୀପ
୪. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଲେଖ ।
ସମୁଦ୍ର, ମାରୁତ, ଅବନୀ, ନିଶୀଥନୀ, ବାଗୀଶ୍ଵରୀ
୫. ‘ବାଗୀଶ୍ଵରୀ’ ଶବ୍ଦର ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦ କଲେ କ’ଣ ହେବ ?
(କ) ବାକୀଶ + ଅରୀ (ଖ) ବାଗି + ଇଶ୍ଵରୀ
(ଗ) ବାଗୀଶ + ଅରୀ (ଘ) ବାକ୍ + ଇଶ୍ଵରୀ
୬. ମାତ୍ର ଯଶୋଦେହେ ତୁମ୍ଭେ ଆୟୁଷ୍ମାନ - ଏକଥା କାହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କୁହାଯାଇଛି ?
(କ) କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥ (ଖ) କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ
(ଗ) ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ ରାଓ (ଘ) ପ୍ରକୃତିକବି ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର

କ୍ଷୁଦ୍ର ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୭. ଏହି କବିତାରେ କବି କେଉଁ ସମୟର ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ?
୮. ଦିଗଙ୍ଗନାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କବି କେଉଁ ଶବ୍ଦପୁଞ୍ଜ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି ?
୯. ‘ଗଲାଣି ତ ଗଲା କଥାରେ ସଙ୍ଗାତ’ର ଅର୍ଥ କ’ଣ ?
୧୦. ପୋତପାଳ ମଶାଲ ଜାଳିଛି କାହିଁକି ?

୧୧. କବିତାରେ ସୂଚିତ କେଉଁ ଉକ୍ତିରୁ ମାନଜୀବାମାନଙ୍କ ମନରେ ଭାବାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ବୋଲି ଜଣାପଡୁଛି ?
୧୨. ଶିଖାର ଉଠିବା ପଡ଼ିବା ସହିତ କବି କାହାକୁ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି ?
୧୩. କେଉଁ ଦୃଶ୍ୟକୁ କବି ପାରଦ-ଧଉଳ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ?
୧୪. ହୃଦୟ ଫାଟାଗରେ କାହାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଶୋଭା ପାଉଛି ?
୧୫. ଛାୟାମିଶ୍ରିତ ଆଲୋକରେ ବନସ୍ଥଳୀର ଦୃଶ୍ୟକୁ କାହାରୁପ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇଛି ?
୧୬. ନିଶୀଥନୀର ପ୍ରଭାବକୁ କିଏ ପ୍ରଚାର କରୁଛି ?

ସପ୍ତସଙ୍ଗ ସରଳାର୍ଥ :

୧୭. ଉଲ୍ଲାସର ଆତ୍ମା ପ୍ରାୟେ ଗୀତ-ତାନ
ହୃଦୟ ନୀଳ-ବନ୍ଧେ କରେ ଅଧିଷ୍ଠାନ ।
୧୮. ପାପଗର୍ଭେ ଯେହ୍ନେ ପଡ଼ଇ ଅଜ୍ଞାନ
ତରୀ-ଗର୍ଭେ ମୀନେ ଡେଇଁ ଦେବେ ପ୍ରାଣ ।
୧୯. ପ୍ରତିବିମ୍ବରାଜି ଦ୍ଵୀପ-ଶୈଳ-ତଳେ
ସ୍ଵପ୍ନାକାରେ ଶୋଭେ ହୃଦ-ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳେ ।
୨୦. କଳି ଉପହୁବେ ତ୍ୟଜି ଲୋକାଳୟ
ଶାନ୍ତି କି ଏ ସ୍ଥଳେ ଭଜିଲେ ଆଶ୍ରୟ ?

ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୨୧. ପଠିତ କବିତା ଅନୁସରଣରେ ଚିଲିକାର ସାୟଂକାଳୀନ ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
୨୨. ଶଂସିତ କବିତା ଆଧାରରେ ମାନଜୀବାମାନଙ୍କର ଭାବାବେଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
୨୩. ପଠିତ କବିତା ଅବଲମ୍ବନରେ ଚିଲିକାର ଯେଉଁ ରୂପରାଜି କବି ମାନସରେ ଉଦ୍ଭାସିତ ହୋଇଛି ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
୨୪. କବିତା ଅନୁସରଣରେ ଚିଲିକାର ସାୟଂକାଳ ପରିବେଶ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ତୁମର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ପତ୍ରଟିଏ ଲେଖ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

୨୫. ଚିଲିକା ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟଟି ପଢ଼ ।
୨୬. ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଚିଲିକା ବିଷୟରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଲେଖାମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ପଢ଼ ।
୨୭. ଚିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଚିଲିକାର ସାୟଂକାଳୀନ ଦୃଶ୍ୟ ଅଙ୍କନ କରି ସାହିତ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଦେଖାଅ ।

